

Michał Muraszko

Początki kościoła pod wezwaniem Krzyża Świętego w Gnieźnie

Studia Europaea Gnesnensia 6, 231-240

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Michał Muraszko
(Gniezno–Toruń)

**POCZĄTKI KOŚCIOŁA POD WEZWANIEM
KRZYŻA ŚWIĘTEGO W GNIEŹNIE**

Abstract

The article discusses the beginnings of the Holy Cross church in Gniezno. Among other things, it addresses the questions of the founder, the date the temple was granted to the Holy Sepulchre Order and the characteristics of the settlement where it was erected.

Keywords

Holy Cross Church in Gniezno, Order of the Holy Sepulchre, the Dominicans, medieval Gniezno

Artykuł omawia początki świątyni pod wezwaniem Krzyża Świętego w Gnieźnie. Obecny neogotycki kościół, wzniesiony na pagórku przyległym do Jeziora Świętokrzyskiego (dawniej Bielidło), pochodzi z lat 1834–1836¹. Pierwszy obiekt sakralny ufundowano tutaj zapewne przed 1198 rokiem. Początkowo pełnił on funkcję głównego kościoła przybyłych do Gniezna w XII wieku bożogrobców. Być może już w XIII stuleciu miechowici przenieśli się do pobliskiej świątyni (kaplicy?) pod wezwaniem św. Jana. Obiekt stał się wówczas kościołem filialnym i taką funkcję pełnił do chwili kasaty zakonu w 1821 roku. W 1804 roku założono przy nim cmentarz grzebalny. Obecnie jest to filia parafii św. Michała Archanioła w Gnieźnie².

Podstawowym źródłem naszych rozważań nad początkami prezentowanej świątyni jest dokument wystawiony w 1198 roku przez patriarchę jerozolimskiego Monacha. Dyplom ma charakter bulli protekcyjnej. Jest najstarszym formalnym potwierdzeniem stanu własności, przywilejów i nadań, jakimi zostali uposażeni bożogrobcy w Polsce³. Spośród zawartej w dokumencie, długiej listy dóbr przekazanych zakonowi w XII wieku szczególnie interesuje nas następujący fragment: „In Guenezne frater Prelaius dedit ecclesiam cum duabus villis”⁴. Wymieniony kościół utożsamia się, w literaturze historycznej, jednomyślnie ze świątynią pod wezwaniem Krzyża Świętego w Gnieźnie.

Powstanie omawianego obiektu sakralnego jest różnie datowane. Ks. Jan Korytkowski stwierdza, bez żadnego uzasadnienia, że kościół został wzniesiony około 1174 roku⁵. Inni podają lakonicznie, że zbudowano go w (lub około) 1179 roku⁶. Analiza treści przedstawionego dokumentu patriarchy Monacha

¹ Por. Katalog zabytków sztuki w Polsce 5, 3, Warszawa 1963, s. 69; Cz. Pest i in. (red.), Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej 1997, Gniezno 1997, s. 357; E. Grzelakowa, Grzybowo, Cierpięgi, Kareja... historia ukryta w nazwach. Toponimia miasta Gniezna oraz gmin Gniezno i Niechanowo, Gniezno 2006, s. 36.

² S. Karwowski, Gniezno, odbitka z Rocznika Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego 19, 1892, s. 246; Katalog zabytków sztuki w Polsce 5, 3, s. 69; Rocznik Archidiecezji Gnieźnieńskiej 1997, s. 357.

³ Z. Pęcowski, Miechów. Studia z dziejów miasta i ziemi miechowskiej do roku 1914, Kraków 1967, s. 304.

⁴ Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski [dalej: KDW] 1, Poznań 1877, 34.

⁵ J. Korytkowski, Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej od roku 1000 do dni naszych 3, Gniezno 1883, s. 288.

⁶ E. Raczyński, Wspomnienia Wielkopolski to jest Województw Poznańskiego, Kaliskiego i Gnieźnieńskiego 2, Poznań 1843, s. 363; J. Łaski, Liber beneficiorum 1, J. Łukowski (wyd.), J. Korytkowski (oprac.), Gniezno 1880, s. 8, przypis; De vita et miraculis sancti Iacchonis (Hya-

pozwała jednak wyłącznie na postawienie twierdzenia, że zarówno budowa, jak i przekazanie świątyni bożogrobcom nastąpiły przed 1198 rokiem. Do takiego, słusznego zresztą, wniosku skłaniają się Franciszek Sikora i Maria Starnawska⁷. Warto podkreślić, że nie znamy odstępu czasowego pomiędzy nadaniem a budową kościoła. Nie mamy również pewności, czy obiekt był wznoszony od początku z myślą o miechowitach. Istnieje także możliwość, że bożogrobcy uczestniczyli w jakiejś fazie jego budowy.

Kościół dedykowany Krzyżowi Świętemu stanął w wiejskiej osadzie ulokowanej w pobliżu gnieźnieńskiego grodu, na północ od późniejszego miasta lokacyjnego⁸. Wybudowano go na wzniesieniu przyległym do jeziora Bielidło. Zdaniem Gabrieli Mikołajczyk wzgórze przed nadaniem stanowiło własność prywatną ofiarodawcy⁹. Dwunastowieczna świątynia miała zapewne drewnianą konstrukcję¹⁰.

Dokument z 1198 roku nie wymienia nazw wiosek przekazanych bożogrobcom przez brata Przełaja¹¹. Najpewniej w obręb jednej z nich wchodził omawiany przez nas obiekt sakralny. W dziele „Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii miechoviensis” Samuela Nakielskiego (1584–1652) czytamy, że świątynię pod wezwaniem Krzyża Świętego wzniesiono „in fundo

---

cinthi) ordinis fratrum predicatorum. Auctore Stanislao lectore Cracoviensi eiusdem ordinis, L. Ćwikliński (wyd.), [w:] Monumenta Poloniae Historica 4, Lwów 1884, s. 856, przypis; S. Karwowski, Gniezno, s. 245; M. Skonieczny, Kościół św. Krzyża w Gnieźnie, Gniezno 1916, s. 1; S. Kozierowski, Szematyzm historyczny ustrojów parafialnych dzisiejszej archidiecezji gnieźnieńskiej, Poznań 1934, s. 53; M. Tobiasz, Bożogrobcy w Miechowie (w 800-lecie sprowadzenia zakonu do Polski), Nasza Przeszość 17, 1963, s. 52; W. Gałka, Ze studiów nad architekturą dawnego kościoła i klasztoru bożogrobców w Gnieźnie, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza 15, 1, 1983, s. 109.

⁷ F. Sikora, Najstarsze dokumenty i dzieje klasztoru bożogrobców w Gnieźnie, Studia Źródłoznawcze 19, 1974, s. 48; M. Starnawska, Między Jerozolimą a Łukowem. Zakony krzyżowe na ziemiach polskich w średniowieczu, Warszawa 2006, s. 86 oraz przyp. 139.

⁸ H. Chłopocka, Gniezno głównym ośrodkiem polityczno-administracyjnym Wielkopolski do połowy XIII w., [w:] J. Topolski, Dzieje Gniezna, Warszawa 1965, s. 130.

⁹ G. Mikołajczyk, Początki Gniezna. Studia nad źródłami archeologicznymi, Warszawa–Poznań 1972, s. 41.

¹⁰ Zob. E. Raczyński, Wspomnienia Wielkopolski 2, s. 363; J. Łaski, Liber beneficiorum 1, s. 8, przypis; J. Korytkowski, Prałaci i kanonicy 3, s. 288; S. Karwowski, Gniezno, s. 245; M. Skonieczny, Kościół św. Krzyża w Gnieźnie, s. 1.

¹¹ Tak imię „Prelaius” tłumaczy M. Starnawska, Między Jerozolimą a Łukowem, s. 86, przyp. 139.

Grzyboviensi”¹². Według Stanisława Karwowskiego miechowitom przekazano u schyłku XII stulecia „wieś Kantryn i grunta, na których stanął kościół św. Jana, czyli wieś, zwaną pierwotnie «Ecclesia S. Sepulchri», którą na początku XV wieku Waclaw Grzybowski, jedenasty proboszcz św. Jana, zamienił na miasteczko i nazwał Grzybowem”¹³. Witold Gałka podał, że „w skład nadania wchodziła wieś Kantryn i teren zwany od początku XV wieku Ecclesia S. Sepulchri”¹⁴. Z kolei zdaniem Mieczysława Tobiasza ofiarowany zakonnikom w XII wieku Kantryn przekształcił się w XV stuleciu w „miasteczko Grzybowo”¹⁵. F. Sikora uważa, że omawiany kościół ulokowano w obrębie osiedla, które od późnego średniowiecza zaczęło przeobrażać się w miasteczko Grzybowo¹⁶. Kantryn znajdował się natomiast pomiędzy Grzybowem a Zdziechową¹⁷. Inaczej miejsce, w którym osiedlili się miechowici, określa M. Starnawska. Podaje ona, że była to „wieś Kantryny pod Gnieznem, w dobie nowożytnej wchłonięta przez pobliską wieś Zdziechowa”. Drugą nadaną przez Przeląja miejscowością miała być znajdująca się w pobliżu Gniezna „nieznana bliżej wieś Ostrovi”¹⁸.

Jak zaznacza G. Mikołajczyk, osady położone w omawianej części dzisiejszego Gniezna były „jeszcze w XV wieku luźno zabudowanymi wsiami”¹⁹. Wydaje się, że miejsce, w którym wzniesiono prezentowany kościół, najtrafniej charakteryzuje Ewa Soroka. Podaje ona, że nieznana z imienia osada o wczesnośredniowiecznej metryce stanowiła zapewne osobną wieś²⁰. Osiedle weszło w późniejszym czasie w obręb kształtującego się od początku XV wieku mia-

---

¹²S. Nakielski, *Miechovia sive promptuarium antiquitatum monasterii miechoviensis*, Kraków 1634, s. 116; por. *Podręczna encyklopedia kościelna 27–28*, Warszawa 1912, s. 290–291; M. Tobiasz, *Bożogrobcy w Miechowie*, s. 58; R. Skrzyński, Nakielski Samuel, [w:] *Encyklopedia Katolicka 13*, Lublin 2009, kol. 677–678.

¹³S. Karwowski, *Gniezno*, s. 251.

¹⁴W. Gałka, *Ze studiów nad architekturą*, s. 109.

¹⁵M. Tobiasz, *Bożogrobcy w Miechowie*, s. 52.

¹⁶F. Sikora, *Najstarsze dokumenty*, s. 59–60.

¹⁷*Ibidem*.

¹⁸M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 86–87, przyp. 140.

¹⁹G. Mikołajczyk, *Początki Gniezna*, s. 41.

²⁰E. Soroka, *Miasto w murach i przedmieściach w XV wieku (rozwój przestrzenny miasta)*, [w:] *Gniezno pierwsza stolica Polski, miasto świętego Wojciecha*, Gniezno 1995, s. 166.

steczka Grzybowa²¹. Dlatego S. Nakielski, pisząc w XVII stuleciu, określa świątynię jako położoną „in fundo Grzyboviensi”.

Powróćmy jeszcze do omawianego źródła. Dyplom patriarchy Monacha z 1198 roku informuje, że kościół Krzyża Świętego przekazał bożogrobcom „frater Preliaus”. Okazuje się, że postać ta jest dziś bardzo tajemnicza. W dziele „Miechovia” S. Nakielskiego czytamy, iż omawianą świątynię wybudował i nadał bożogrobcom (wraz z dwiema wsiami) Przeclaw, kanonik gnieźnieński i wrocławski, a od około 1179 roku biskup lubuski²².

Przeclaw jest więc utożsamiany z bratem Przełajem ze średniowiecznego dyplomu. Niniejsze założenie spotkało się w literaturze, pomimo ewidentnego braku materiału źródłowego mogącego je potwierdzić, ze stosunkowo szeroką akceptacją. Bezskrytycznie do prezentowanej kwestii odnoszą się między innymi: ks. J. Korytkowski, S. Karwowski, ks. Mieczysław Skonieczny, Adolf Warschauer, ks. Stanisław Kozierowski, M. Tobiasz, F. Sikora, W. Gałka, ks. Piotr Nitecki i Szcześnie Skibiński²³. Ostrożniejszy co do identyfikacji fundatora z kanonikiem gnieźnieńskim i wrocławskim, a następnie biskupem lubuskim jest ks. Anzelm Weiss. W biografii ofiarodawcy historyk zarysowuje jedynie stanowiska prezentowane na ten temat w literaturze²⁴. Z kolei Henryk Rutkowski uważa, że duchowny opisany przez S. Nakielskiego nigdy nie istniał²⁵. Za jego spostrzeżeniem opowiedziała się M. Starnawska²⁶.

Wszystko wskazuje na to, iż o bracie Przełaju, może bożogrobcu, nie jesteśmy w stanie powiedzieć nic pewnego poza tym, że żył w XII wieku oraz

²¹Por. A. Wędzki, *Rozwój Gniezna w późnym średniowieczu (wiek XIII–XV)*, [w:] *Gniezno pierwsza stolica Polski*, s. 32.

²²S. Nakielski, *Miechovia sive promptuarium*, s. 67, 116.

²³J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy* 3, s. 288–289; S. Karwowski, *Gniezno*, s. 245; M. Skonieczny, *Kościół św. Krzyża w Gnieźnie*, s. 1; A. Warschauer, *Geschichte der Stadt Gnesen, Posen* 1918, s. 18; S. Kozierowski, *Szematyzm historyczny*, s. 53; M. Tobiasz, *Bożogrobcy w Miechowie*, s. 52; F. Sikora, *Najstarsze dokumenty*, s. 55; W. Gałka, *Ze studiów nad architekturą*, s. 109; P. Nitecki, *Biskupi kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 362; S. Skibiński, *Dawny kościół Bożogrobców pw. św. Jana Chrzciciela*, [w:] *Gniezno pierwsza stolica Polski*, s. 181.

²⁴A. Weiss, *Przeclaw*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny* 28, Wrocław i in. 1984–1985, s. 676.

²⁵H. Rutkowski, *Zajęcie Kujaw przez Mieszka Starego*, [w:] S.K. Kuczyński, *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów* 5, Warszawa 1992, s. 113.

²⁶M. Starnawska, *Między Jerozolimą a Łukowem*, s. 86 oraz przyp. 139.

przekazał miechowitom omawiany przez nas obiekt sakralny wraz z dobrami ziemskimi przed 1198 rokiem²⁷.

Prezentując początki kościoła pod wezwaniem Krzyża Świętego w Gnieźnie, nie sposób nie wspomnieć o hipotezie, według której przy świątyni przez krótki czas mieli działać dominikanie. Zwolennikiem takiego założenia jest Jacek Wiesiołowski, dodajmy, błędnie nazywający omawiany obiekt kościołem szpitalnym²⁸. Przyjrzyjmy się bliżej jego ustaleniom.

Punktem wyjścia argumentacji J. Wiesiołowskiego były rozważania Ludwika Ćwiklińskiego prowadzone na marginesie edycji „De vita et miraculis sancti Iacchonis”. Wydawca, opierając się na regescie dokumentu Władysława Odonica z 1238 roku oraz dotyczącym tego dyplomu liście Augusta Mosbacha do Augusta Bielowskiego, zarysował koncepcję, według której dominikanin św. Jacek „pełnił obowiązki kapłańskie przy kościele św. Krzyża w Gnieźnie”²⁹. Należy uściślić, że sam L. Ćwikliński zaznacza, iż założenie to jest mało wiarygodne³⁰. Z kolei zdaniem J. Wiesiołowskiego nieprzekonujące ustalenia wydawcy zyskują na wiarygodności zestawione z jednym z dyplomów Przemysła I³¹.

Historyk uważa, że kościół Krzyża Świętego stanowił od około 1238 do 1243 roku „wielkopolską bazę” dominikanów. Książę Przemysł I miał przekazać go następnie miechowitom³². Badacz, opierając się na jednym z dokumentów z 1243 roku, myli jednak najwyraźniej omawianą przez nas świątynię z najstarszym gnieźnieńskim szpitalem, oddanym wówczas przez księcia bożogrobcom³³. Zauważmy, że obecność braci kaznodziejów w testacji dyplomu, na którą powołuje się historyk, nie świadczy o tym, że działali oni kiedykolwiek przy kościele Krzyża Świętego w Gnieźnie. Według J. Wiesiołowskiego, w 1243 roku,

---

²⁷Ibidem, s. 86.

²⁸J. Wiesiołowski, Dominikanie w miastach wielkopolskich w okresie średniowiecza, [w:] J. Kłoczowski, Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972 1, Warszawa 1975, s. 201–202; J. Wiesiołowski, Klasztory średniowiecznego Poznania, [w:] W. Błaszczyk, Początki i rozwój Starego Miasta w Poznaniu w świetle badań archeologicznych i urbanistyczno-architektonicznych, Warszawa–Poznań 1977, s. 406.

²⁹Codex Diplomaticus Silesiae 7, 1, Regesten zur schlesischen Geschichte. Bis zum Jahre 1250, C. Grünhagen (wyd.), Breslau 1884, s. 223; De vita et miraculis sancti Iacchonis, s. 855–856.

³⁰De vita et miraculis sancti Iacchonis, s. 856.

³¹J. Wiesiołowski, Dominikanie w miastach, s. 202, przyp. 4.

³²Ibidem, s. 201–202.

³³Por. KDW 1, 238.

wraz z nastaniem pokoju w Wielkopolsce, dominikanie opuszczają gnieźnieńską świątynię i przenoszą do Poznania, osiedlając w osadzie św. Gotarda przy tamtejszym kościele parafialnym³⁴. Cała ta koncepcja jest zdecydowanie nieprzekonująca. Brakuje bowiem jakichkolwiek realnych przesłanek, które pozwoliłyby na łączenie braci kaznodziejów z opisywaną przez nas świątynią.

Prezentując początki badanego obiektu sakralnego, warto poświęcić kilka słów jego patrocinium. Omawiany przez nas kościół dedykowano Krzyżowi Świętemu. Starsze opracowania przytaczają związaną z wezwaniem legendę o odnalezieniu w wodach pobliskiego jeziora Bielidło cudownego krucyfiksu lub figury ukrzyżowanego Chrystusa³⁵. Miał on następnie zawisnąć w świątyni i być otaczany kultem przez miejscową ludność. Ks. M. Skonieczny przekazał również inne podanie, w myśl którego „krzyż przywieźli zakonnicy z Miechowa”³⁶.

Na terenie obecnej archidiecezji gnieźnieńskiej istnieje dziesięć obiektów sakralnych, których wezwanie łączy się z symboliką krzyża³⁷. Pomimo że najstarsza wzmianka przypisywana omawianemu kościołowi nie informuje nas o wezwaniu, możemy założyć, iż funkcjonowało ono niezmiennie od momentu fundacji³⁸. Dla porównania, w Krakowie pierwsza świątynia dedykowana Krzyżowi Świętemu powstała w I połowie XIII wieku³⁹.

W historiografii zauważono, że prezentowane patrocinium było w średniowieczu jednym z najczęściej występujących wśród kościołów dominikanów na Śląsku, w Polsce oraz w państwie zakonu krzyżackiego. Często zapewne to sami zakonnicy wpływali na jego wybór. Popularność wezwania tłumaczy się

³⁴J. Wiesiołowski, *Dominikanie w miastach*, s. 202.

³⁵E. Raczyński, *Wspomnienia Wielkopolski* 2, s. 363–364; J. Łepkowski, *O zabytkach Kruszwicy, Gniezna i Krakowa*, Kraków 1866, s. 43; J. Łaski, *Liber beneficiorum* 1, s. 8, przypis; J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy* 3, s. 288; S. Karwowski, *Gniezno*, s. 245; M. Skonieczny, *Kościół św. Krzyża w Gnieźnie*, s. 3; A. Warschauer, *Geschichte der Stadt Gnesen*, s. 18; M. Tobiasz, *Bożogrobcy w Miechowie*, s. 52.

³⁶M. Skonieczny, *Kościół św. Krzyża w Gnieźnie*, s. 3.

³⁷Por. J.A. Dziewiątkowski, *Analiza onomastyczno-językowa wezwań kościołów i kaplic w archidiecezji gnieźnieńskiej*, Toruń 2002, s. 171–174.

³⁸„Na ogół badania, w tym dla Czech i sondażowe dla Polski (wykonane w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy Towarzystwie Naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), zdają się dowodzić, iż około 75% wezwań śr. nie uległo zmianie do dziś”:
A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, [w:] G. Labuda, Z. Stieber, *Słownik starożytności słowiańskich* 4, Warszawa 1970, s. 45.

³⁹J. Rajman, *Średniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002, s. 156.

„silnym nastawieniem misyjnym zakonu w początkach jego istnienia, kiedy to krzyż nabierał charakteru szczególnego znaku. Znajdował się on przecież na czele każdej działalności misyjnej w chrześcijaństwie”. W 1221 roku kapituła dominikańska wyprawiła zakonników do diecezji, które graniczyły z terenami misyjnymi. Udali się oni między innymi do Polski sąsiadującej od północy i wschodu z ludnością pogańską⁴⁰. Czy wezwanie omawianej świątyni może sugerować, że rzeczywiście zamieszkiwali przy niej w I połowie XIII wieku bracia kaznodzieje? Wydaje się, że nie jest to żaden dowód. Omawiane patrocinium spotykamy w średniowieczu także u bożogrobców. Dla przykładu, miechowici posiadali od I połowy XV wieku szpital i kościół Krzyża Świętego w Żarnowcu, natomiast w Sępólnie kaplicę pod tym samym wezwaniem, która spłonęła w 1764 roku⁴¹.

Podsumujmy nasze rozważania. Kościół pod wezwaniem Krzyża Świętego w Gnieźnie wzniesiono i nadano bożogrobcom przed 1198 rokiem. Ofiarodawcą był bliżej nieznaną brat Przełaj („frater Prelaius”), często błędnie utożsamiany, z zapewne nigdy nieistniejącym, kanonikiem gnieźnieńskim i wrocławskim, a następnie biskupem lubuskim Przeclawem. Omawiana świątynia stanęła na wzniesieniu przyległym do jeziora Bielidło, w wiejskiej osadzie o wczesnośredniowiecznej metryce, która w późniejszym czasie została wchłonięta przez kształtujące się od XV wieku miasteczko Grzybowo. Wydaje się, że nic nie wskazuje na to, aby w I połowie XIII stulecia przy kościele działali dominikanie.

Michał Muraszko

THE BEGINNINGS OF THE HOLY CROSS CHURCH IN GNEZNO

Summary

The article presents deliberations on the beginnings of the Holy Cross church in Gniezno. It discusses the basic source in the studies of the temple's beginnings, namely the document of the Jerusalem patriarch Monachus of 1198. We may assume that the

---

⁴⁰W. Rozyrkowski, *Omnes Sancti et Sanctae Dei. Studium nad kultem świętych w diecezjach pruskich państwa zakonu krzyżackiego*, Malbork 2006, s. 134.

⁴¹M. Tobiasz, *Bożogrobcy w Miechowie*, s. 48, 54.

site was created before 1198. An attempt was made to identify the settlement where the church was erected, presenting the various views expressed in the literature on the subject. It seems that the temple was built in a village which later became a part of the town of Grzybowo. Another issue is the question concerning the church's founder. It was a "frater Prelaius", erroneously identified as the canon of Gniezno and Wrocław, and subsequently the bishop of the Lubuska province, Przeclaw. The article also addresses the notion which has appeared in literature, concerning the presence of the Dominicans attached to the temple in the first half of the 13th century. Finally, the article discusses the dedication of the presented sacred building.

